

PATCHWORKOVÉ RODINY - trendy a souvislosti

**aneb patchwork
jako zesilovač dobrého i zlého**

*Sborník
ze semináře
konaného
17. října 2023
v Senátu
Parlamentu ČR
pod záštitou
Podvýboru
pro rodinu*

**Normální
Daniela**

Obsah

Úmluva o právech dítěte	6
Občanský zákoník	7
Proč patchworkové rodiny (JUDr. Daniela Kovářová)	8
Co útočí na dnešní rodinu (MUDr. Jitka Chalánková)	11
Proč nekupovat děti. Patchworková rodina jako zatěžkávací zkouška rodičovské zralosti (Mgr. et Mgr. Alicja Ewa Leix, Ph.D.)	12
Opatrovnické soudnictví a patchworkové rodiny (JUDr. Pavel Kotrady)	17
Partnerství v patchworkových rodinách a párové problémy (Mgr. et Mgr. Pavel Rataj)	24
Děti biologické, vlastní a cizí (Doc. PhDr. Ing. Hana Konečná, Ph.D.)	30
Parentifikace u dětí z rekonstituovaných rodin (závěry z výzkumu) (PhDr. Mgr. Leona Hozová, Ph.D., MBA)	42
Rekonstituované rodiny a jejich postoje k partnerství (výsledky srovnávací studie) (Mgr. Naděžda Křečková Tůmová, Ph.D.)	53
Potřebujeme novou legislativu pro patchworky? (JUDr. Renáta Šínová, Ph.D.)	68
Moderní a patchworkové rodiny pohledem církevního práva (JUDr. IČlíc. Ronald Němec, Ph.D.)	72
Zvláštnosti ekonomiky patchworkové rodiny (Ing. Veronika Mindlová)	79
Nejzajímavější myšlenky z diskuse	86
Dodatečně zaslané příspěvky	88
Mírumilovný rozchod	88
Slovo nakonec (JUDr. Daniela Kovářová)	90
Tisková zpráva	92

3

Děti biologické, vlastní a cizí

Doc. PhDr. Ing. Hana Konečná, Ph.D., psycholožka, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Patchworková rodina je charakteristická tím, že jsou v ní děti, které mají různý vztah k dospělým tvořícím tuto rodinu. Laicky se tyto děti dle vztahu ke konkrétní rodičovské osobě označují například jako děti biologické, vlastní či cizí. Taková rodina obvykle vzniká po rozpadu jiné rodiny či rodin s dětmi, jde tedy o následek rozpadu partnerských vztahů. Patchworková rodina ovšem nemusí vzniknout jen jako následek nějakého selhání dospělých, ale také jako jejich vědomé rozhodnutí, záměr. Mám tím na mysli rodiny vzniklé díky asistované reprodukci (ART) s využitím darovaných vajíček, spermií či náhradního mateřství. Nemalá část těchto dětí se může později stát součástí „patchworku na druhou“, kdy se rozpadne původní rodina, vzniklá cestou ART, a rodiče si najdou nové partnery s jejich dětmi, případně mají s novými partnery další děti, možná opět díky ART.

Počet dětí narozených díky darované spermií, darovanému vajíčku a náhradnímu mateřství se celosvětově rapidně zvyšuje.^{1, 2} Snazší přístup k procedurám požaduje v roce 2020 vydaná zpráva Evropského parlamentu „REPORT on the situation of sexual and reproductive health and rights in the EU, in the frame of women's health“³, konkrétně článek 39, i tzv. White paper „The Imperative of Equal Access to Fertility Treatments across Europe“⁴, vydaný v červnu 2023 společně Evropským parlamentním fórem pro sexuální a reprodukční práva a pacientskou organizací Fertility Europe. Upozorňují také na European Atlas of Fertility Treat-

1 ESHRE Working Group on Reproductive Donation, Jackson Kirkman-Brown, Carlos Calhaz-Jorge, Eline A F Dancet, Kersti Lundin, Mariana Martins, Kelly Tilleman, Petra Thorn, Nathalie Vermeulen, Lucy Frith, Good practice recommendations for information provision for those involved in reproductive donation†, *Human Reproduction Open*, Volume 2022, Issue 1, 2022, hoac001, <https://doi.org/10.1093/hropen/hoac001>.

2 ÚZIS ČR, NRAR 2022. Asistovaná reprodukce v České republice 2020. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008420/asistreprodukce2020.pdf>.

3 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0314_EN.html.

4 https://www.epfweb.org/sites/default/files/2023-07/FE_WhitePaper_2023-WEB.pdf.

30

ment Policies⁵ z roku 2021, z něhož ČR vychází jako země s velmi špatnou ART politikou. Ovšem je nutné se podívat na detaily hodnotících kritérií.

Pro porozumění takovým patchworkovým rodinám, pro práci s nimi, ale i pro tvorbu legislativy je naprosto nutné znát okolnosti jejich vzniku a psychosociální, etickou a právní problematiku s tím spojenou, včetně současných přístupů k právům těchto dětí.

Úmluva o biomedicině a Úmluva o právech dítěte

Pro medicínu je závazným etickým dokumentem Úmluva o lidských právech a biomedicině, sdělení č. 96/2001 Sb. Pro ART je z ní relevantní především nadřazenost lidské bytosti nad jiné zájmy a povinnost chránit důstojnost a světočnost všech lidských bytostí, rovná dostupnost lékařské péče, informovaný souhlas s lékařským výkonem, ochrana soukromí a právo na informace, ochrana embrya a lidského genomu, zákaz volby pohlaví. Pro ART s dárcovstvím je podstatný článek 21: „Lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního prospěchu.“

Potíž je v tom, že v globalizované pluralitní společnosti neexistuje shoda na hodnotách ani na významu jednotlivých pojmů.

Klíčovým dokumentem ochrany dětí je Úmluva o právech dítěte, Sdělení č. 104/1991 Sb. V článku 3 stanovuje: „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí.“ Článek 7: (1) „Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“

Dítě má právo znát své rodiče a být v jejich péči. Jenže kdo je vlastně v ART s dárcovstvím rodič? A co je zájem dítěte?

Dárcovství spermií, vajíček a náhradní mateřství

Lidská plodnost je biologická charakteristika, úzce vázaná na věk. U žen je nejvyšší mezi dvacátým a třicátým rokem, pak mírně klesá, po pětáctičce klesá výrazně. Diagnóza předčasné ovariální selhání stanovuje hraniční věk 40 let⁶; pak už se ovariální selhání nepovažuje za předčasné. I u mužů hraje věk roli, po čtyřicítce je vyšší riziko vrozených vývojových vad dítěte. Proto je nejen v ČR stanovena horní věková hranice pro

5 <https://fertilityeurope.eu/european-atlas-of-fertility-treatment-policies/>.

6 THE ESHRE Guideline Group on POI and others. ESHRE Guideline: management of women with premature ovarian insufficiency. *Hum Rep.* 2016, 31(5), s. 926–937.

31

dárkyně vajíček 35 let a pro dárcu spermií 40 let⁷, přičemž jednotlivé kliniky si často stanovují hranici nižší.

Ženy mezi 18 a 35 lety jsou často ještě studentky nebo v začátku své pracovní kariéry, nebo jsou na mateřské dovolené. Jsou tedy často buď bez vlastních příjmů, nebo s nižšími příjmy. Dárci spermií bývají vysokoškolaři, včetně studujících. Většina náhradních matek jsou svobodné ženy, popř. rozvedené, neboť s nimi je jednodušší realizovat tuto proceduru. Často to bývají ženy na mateřské či rodičovské dovolené. Ve Spojeném království, kde je náhradní mateřství regulované a sledované, připouštějí, že většina náhradních matek je z nižší socioekonomické skupiny než žadatelé o proceduru.⁸

Česká legislativa stanovuje v ustanovení § 11: „Za odběr zárodečných buněk nevzniká osobě, které byly odebrány, nárok na finanční ani jinou úhradu. Poskytovatel ... hradí anonymnímu dárci ... účelně, hospodárně a prokazatelně vynaložené výdaje spojené s darováním zárodečných buněk.“⁹ Podrobný rozbor legislativy ke kompenzacím za darování lze najít v publikaci „Kompenzace za dárcovství částí těla v České republice – analýza stavu“.¹⁰ Zřejmě neexistuje čtenář tohoto textu, který by neznal reklamy shánějící dárcy plazmy či dárkyně vajíček, kde se sice mluví o dárcích a nezištné pomoci, nicméně dominantní informací na reklamě je číselná výše „kompenzace“, viz obr. 1. Právě v „produktu“ plazmy a vajíček na jednoho občana je ČR evropským a možná i světovým šampionem.¹¹

7 zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

8 KONEČNÁ, H., CHARAMZA, P., HAMPL, P. et al. Přehled sociodemografických charakteristik dárců jednotlivých dárcovských skupin. Dostupné z: https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/veda-a-vyzkum/projekty/prehled_sociedem-charakteristik_imprim_11-09-2023.pdf.

9 zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, § 11.

10 SVATOS, R., VALC, J., KONEČNÁ, H. et al. Kompenzace za dárcovství částí těla v České republice – analýza stavu. Dostupné z: https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/veda-a-vyzkum/projekty/VystupyTLO5000144_darcovstviCastiTelaCR/kompenzaceDarcovstviCastiTela.pdf.

11 ELUŠKOVÁ, Z., KONEČNÁ, H., VALC, J. et al. Přehled situace dárcovství částí těla v EU s důrazem na sousední země. Dostupné z: https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/veda-a-vyzkum/projekty/situace_zahranici_2023_kveten_16_imprim/230806_situace_zahranici_2023_kveten_16_imprim.pdf. [cit. 2023-08-23].

Obr. 1 Reklamy shánějící dárcy částí těla

Stejně peníze za osm hodin za pásem jako za dvě hodiny v plazmacentru. Jen hlupák pracuje, chytrý člověk prodává plazmu (vajíčka, spermie, ledviny či děti). Podrobný rozbor způsobu získávání dárců v ČR lze nalézt v publikaci „Etický posudek na reklamy shánějící dárcy částí těla“.¹²

Moderní technologie umožňují bezpečně uchovávat gamety, což vedlo ke vzniku sperma a egg bank. Následně snaha naplnit sny o vlastnostech budoucího dítěte vedla v ART ke vzniku katalogů dárců a dárkyň. Na obr. 2 je elektronická verze katalogu dárkyň vajíček, který byl dostupný pro účastníky odborné konference ESHRE v roce 2019 ve Vídni. Číslo zboží, parametry zboží a klik – „hned koupit!“.

Obr. 2 E-verze VIP katalogu dárkyň vajíček

12 MOTAL, J. Etický posudek na reklamy shánějící dárcy částí těla. Dostupné z: https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/veda-a-vyzkum/projekty/zmen_eticky_posudek_imprim_11-09-2023.pdf.

Česká spermabanka¹³ jde ještě dál, jako další kritérium pro volbu nabízí astrologické znamení.

Vývoj technologií a globalizace společnosti vedoucí k pluralitě hodnot přinesly možnost koupit spermií ze spermabanky, vajíčko z ovobanky, náhradní matku z katalogu a vyrobit dítě se speciálními biologickými parametry. Když ho bezbolestně zabilme, nikomu nezpůsobíme citovou újmu, protože k tomuto dítěti nikdo nemá žádný vztah. A když orgány použijeme pro jiné nemocné děti, zachráníme jejich životy. Utilitarismus, významný směr v etice, usiluje o co nejvíc užítku pro co nejvíc lidí.

Citujeme z rozhovoru s nejvlivnějším současným bioetikem, Peterem Singerem:

„Co si myslíte o rodičích, kteří počali a zplodili dítě jen proto, aby je zabili, vyňali jeho orgány a transplantovali je svým starším nemocným dětem?“

Singer: „Není snadné nadchnout se pro rodiče s takto uvolněným stanoviskem, ale nic z toho, co dělají, není samo o sobě zlé. [...]“

Je něco špatného ve společnosti, v níž by byly děti vychovávány ve velkém jako náhradní díly?“

Singer: „Ne.“¹⁴

Žadatelé o ART s dárcovstvím

Laici si obvykle myslí, že neplodnost zvyšují environmentální faktory, ovšem výzkum v této oblasti je teprve na začátku a prozatímni zjištění ne lze spojovat s tak obrovským nárůstem ART.¹⁵ Statistiky napříč zeměmi¹⁶

13 Myspermbank, dostupné z: <https://eshop.myspermbank.cz/>.

14 Viz rozhovor „Blue-state philosopher“ Marvina Olasky s Peterem Singerem v katolickém časopise World v roce 2004. Dostupné z: <https://wng.org/articles/blue-state-philosopher-1617621089>.

15 Vyplyvá se setkání ESHRE expertů „The Impact of Environment on Human Fertility and Reproductive Health“, konaného 2023 v Bruselu. Info o akci dostupné zde: <https://www.eshre.eu/Education/Environmental-Seminar>.

16 Např. Centers for Disease Control and Prevention. 2020 Assisted Reproductive Technology Fertility Clinic and National Summary Report. US Dept of Health and Human Services; 2022; Human Fertilisation and Embryology Authority. Fertility treatment 2021: preliminary trends and figures. Published: June 2023. Dostupné z: <https://www.hfea.gov.uk/about-us/publications/research-and-data/fertility-treatment-2021-preliminary-trends-and-figures/>; ÚZIS ČR, NRAR 2022. Asistovaná reprodukce v České republice 2020. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008420/asistreprodukce2020.pdf>.

dokládají, že většina darovaných vajíček jde ženám mimo reprodukční věk (předčasně ovariální selhání je definováno do věku 40 let)¹⁷. Jen 3 až 5 % žen do 35 let, které hledají pomoc ART, potřebuje darované vajíčko. Z údajů spermabank vyplývá, že zatímco v roce 1990 šlo 100 % darovaných spermií heterosexuálním párom, v roce 2020 už to bylo jen 15%? 30 % bylo využito pro páry lesbičky a 55 % pro osamělé ženy.¹⁸ Informace o žadatelích o náhradní mateřství jsou nedostupné, k dispozici máme pouze britskou analýzu k reformulaci jejich stávajícího zákona, v níž zprostředkovatelské organizace uvádějí, že se zvyšuje poměr žadatelů – gayských párů až na 50 %.¹⁹

Medikalizace, demedikalizace a gender v ART

Medikalizace je proces, kdy se jevy a problémy dříve ne-medicínského charakteru začínají chápat a definovat v pojmech medicíny.²⁰ Například se redefinoval alkoholismus jako nemoc, jednu dobu dokonce psychologové uvažovali, zda nedostatek smyslu pro humor také není nemocí. Medikalizací je také nová definice neplodnosti, již reagovali odborníci na fakt, že nárůst ART s dárcovstvím je jednoznačně dán využíváním léčby mimo biologické limity. Neplodnost je nově: „onemocnění charakterizované neschopností dosáhnout těhotenství po 12 měsících pravidelného nechráněného pohlavního styku nebo důsledkem narušení schopnosti osoby reprodukovat se buď jako jednotlivec, nebo se svým partnerem“.²¹

Zároveň probíhá opačný proces, demedikalizace, kdy dochází k normalizaci jevu, dříve považovaného za patologii. Například změna postoje k homosexualitě. Nově konstruovaná realita ovšem může přinést absurd-

17 THE ESHRE Guideline Group on POI and others. ESHRE Guideline: management of women with premature ovarian insufficiency. *Hum Rep.* 2016, č. 31(5), s. 926–937.

18 LARSEN, PB. (2021) The health of donor children and the reason for blocking sperm donors. ESHRE's 37th virtual Annual Meeting 2021, PCC4. Program dostupný z: <https://www.eshre.eu/ESHRE2021/Programme/Precongress-Courses/Course-4-Ethics-and-SQAR>.

19 UK Law Commission and Scottish Law Commission. Building families through surrogacy: a new law A joint consultation paper. 2019. Dostupné z: <https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/lawcom-prod-storage-11jxou24uy7q/uploads/2019/06/Surrogacy-consultation-paper.pdf>, odstavce 3.19 – 3.22, strana 45.

20 KONRAD, P. Medicalization and Social Control. *Annual Review of Sociology.* 1992, č. 18, s. 209–232.

21 Zegers-Hochschild, F., Adamson GD., Dyer S. et al. The International Glossary on Infertility and Fertility Care. *Hum Reprod.* 2017, č. 32(9), s. 1786–1801.

ní situace. Aby mohly instituce garantující 3PR s čistým svědomím nabízet náhradní mateřství osamělým mužům a gayským párům, přidali je k medicínským indikacím. Čili zpětně vyrobili z homosexuality nemoc, ač se to už dávno považuje za nepřijatelné. Diagnóza „muž“ je také zajímavá, v kontextu 3PR má úplně jiný význam než například v kontextu Istanbulské úmluvy. Tam je muž apriori vnímán jako násilník, který ze své nadřazenosti (patriarchátu) způsobuje diskriminaci žen²². A opačně, zatímco se v jiných kontextech žena automaticky vnímá jako oběť, rozhodnutí k dárčovství vajíček a k náhradnímu mateřství se považuje za autonomní rozhodnutí ženy. U každé hloupé reklamy či neobratného vyjádření jsou média plná ostrých vyjádření lidskoprávních organizací, kolem ART je ticho. Jedním z mála viditelných počínů jsou aktivity International Coalition for the Abolition of Surrogate Motherhood²³, která je spojením feministických a lesbických organizací, a Casablanca Declaration, která je spojením odborníků.²⁴

Práva dětí narozených díky ART s dárčovstvím

Hlavními obavami v začátcích ART bylo, zda medicínský zásah nepřivlivně neovlivní zdravotní a psychický vývoj dítěte. Ukazuje se, že vývoj je v pořádku²⁵, jen některé dílčí metody (např. intracytoplasmatická injekce spermie do vajíčka, ICSI) mohou být příčinou nějaké drobné potíže, ale dosud není jasné, zda ty potíže jsou spojeny s metodou jako takovou, nebo s tím, že má potíže žadatel/ka o proceduru, a ta potíže se přenáší.

Za běžných okolností se člověk zamiluje a dítě má se svým partnerem. Ví, že dítě vzniklo z toho „co dům dal“, a když se u dítěte najde něco, co zjevně ani jeden z rodičů nemá, skoro jistě se najde někdo v příbuzenstvu, např. pradědeček, který byl taky spíš na zábavu, než aby se stal o dobytek. Specifické téma tak přinesl vznik katalogů dárkyň vajíček, dárků spermií a náhradních matek, který vytvořil pocit, že budoucí charakte-

22 Viz preambule Istanbulské úmluvy, str. 3, dostupná z:

<https://rm.coe.int/1680462471>. [cit. 2023-08-23].

23 Blíže informace k této iniciativě dostupné z:

<http://abolition-ms.org/en/home/>, <http://abolition-ms.org/en/statutes/> [cit. 2023-08-23].

24 Blíže informace k této iniciativě dostupné z: <http://declaration-surrogacy-casablanca.org/index.php/international-declaration-for-the-global-prohibition-of-surrogacy/> [cit. 2023-08-23].

25 PINBORG, A., WENNERHOLM, UB., BERGH, Ch. Long-term outcomes for children conceived by assisted reproductive technology. *Fertil. Steril.* 2023, č. 120(3), s. 449–456.

ristiky dítěte mohu naplánovat. Jsem zvědavá na výsledky možných budoucích výzkumů (a zároveň se jich obávám).

Největší diskuse se vede kolem práva dítěte znát své rodiče a práva na jejich péči. Jak tato práva naplnit, když ve hře je až 8 osob? Genetičtí rodiče (dárči gamet), gestační rodiče (náhradní matka a její manžel), právní rodiče (ti, kteří jsou zapsáni do rodného listu dítěte) a psychosociální rodiče (ti, mezi nimiž a dítětem je „rodičovský“ vztah). K tomu jsou v současné době tři možné přístupy: zachování anonymity, „open identity“ systém a polyparenthood.

Anonymita

V počátcích 3PR se regulace přiklonila k anonymitě mezi dárce, příjemci a dítětem. Podobně jako u adopcí se předpokládalo, že by další osoba byla narušením rodiny a dobrého vývoje dítěte. Laik se obvykle domnívá, že anonymita mezi dítětem a dárči gamet je riziková kvůli potřebě znát zdravotní historii dárce a jeho rodiny a rizikem sňatků mezi genetičtými polovičními sourozenci. Ovšem s přístupností a zvyšující se kvalitou lékařské diagnostiky včetně genetických testů, jimiž je možno potřebné informace zjistit snáz a přesněji než z dárčovy anamnézy, je už jediným argumentem pro rušení anonymity správný psychosociální vývoj dítěte, jeho identita. V ČR je to v tuto chvíli v 3PR zachována anonymita²⁶, v adopcích má dítě právo v dospělosti nahlédnout do adopčního spisu.²⁷

Open identity systém

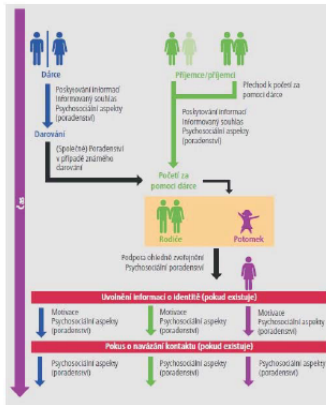
Nejllepší zájem dítěte a termín „rodič“ se reinterpretuje a státy postupně přecházejí k tzv. „open identity“ systému, kdy dítě má právo v určitém věku získat identifikující informace o všech dalších rodičovských osobách, může je i kontaktovat. Loni vydal evropský odborný garant asistované reprodukce ESHRE „Doporučení dobré praxe pro poskytování informací osobám zapojeným do reprodukčního dárčovství“²⁸. Informační a poradenská podpora, případně terapeutická, by dle Doporučení měla trvat desítky let, viz obr. 3:

26 Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, § 10.

27 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 838.

28 ESHRE Working Group on Reproductive Donation and others. Good practice recommendations for information provision for those involved in reproductive donation. *Human Reproduction Open*. 2022, č. 1, s. 1–26.

Obr. 3 Časový průběh a obsah poradenství v ART s dárcovstvím (upraveno dle originálu)

Napřed se pomáhá při rozhodování potenciálním dárcům a žadatelům, upozorňuje se na následky. Když se narodí dítě, odmalička se mu vysvětluje, jak vzniklo a že v určitém věku může zjistit, kdo byl dárcé. Když se do tohoto věku dostane, připravuje se na získání informací o dárci. Na to se připravují i jeho právní rodiče a dárcé. A pak, když se dítě rozhodne dárcé kontaktovat, zase se na to všichni připravují. Podpora je pochopitelně nabízená a doporučovaná i po setkání. Pro psychology a poradce je připraven i praktický kontrolní seznam (checklist), aby při konzultacích na žádné téma nezapomněli. S dítětem by mělo být mimo jiné probráno, že informace o dárci nemusí naplnit očekávání a nemusí být aktuální. Že se legislativa mohla změnit prospektivně i retrospektivně, liší se mezi zeměmi. Že počet polovičních sourozenců (tedy od stejného dárcé spermií či dárkyň vejčička či náhradní matky) nemusí být známý. Že zjištění identity dárcé je nevratný akt. Že kontaktování dárcé/polovičního sourozence není vždy pozitivní zkušenost. Že setkání s dárcem či polovičními sourozenci není garancí dobrého vztahu.

Situace se však netýká jen dárcé, rodiče a dítěte, má dopad na celou ši-

rokou rodinu. Sourozence, prarodiče, tety a strýce, rodinu dárcé. I jim by měla být nabídnuta psychosociální podpora. A zasahuje i lidi mimo rodinu, lékaře, učitele, budoucí partnery dítěte. Někteří odborníci doporučují dětem při nástupu do školky (školy, jinam) jakýsi coming out, kdy ostatním dětem vysvětlí, že ho odosílá jiná hodná paní, protože maminka je nemocná, nebo že si s tatínkem není podobné, protože spermie poskytl jiný hodný pán. Nesmíme zapomenout na mezinárodní prekv, ART s dárcovstvím je jeden z nejčastějších důvodů pro cesty žadatelů o proceduru do zahraničí, navíc spermabanky a eggbanky jsou mezinárodní. Například při vícečetném dárcovství může být spermie z Dánska, vajíčko z ČR, náhradní matka Ukrajinka. A jeden/jedna ze žadatelského páru je třeba Brit/ka a druhý/druhá Ital/ka. Která země povede registr takto narozených dětí (rezidenční často o proceduře vůbec neví)? Jak se bude organizovat kontakt dítěte se zmíněnými rodičovskými osobami? Už jen fakt, že pravděpodobně nebudou mluvit stejným jazykem, je faktorem rizikovým.

Zrušením anonymity dárcovství gamet se dlouhodobě zabývá i Rada Evropy.^{29, 30} Preference anonymity či odanonymnění je předmětem dlouholeté diskuse mezi paní senátorkou Jitkou Chalánkovou a mnou. Podle mne je „open identity systém“ obtížně přijatelný, situace čekání na den D vysoce problematická, možná absurdnější než drama „Čekání na Godota“. Dopad může mít i do rodin vzniklých bez pomoci technologií; lze si velmi dobře představit pubertáka, který dojde k přesvědčení, že nesdílí geny s těmi „zoufalci“, které má doma, a bude čekat na den, kdy mu to v registru potvrdí. Ovšem naše diskuse s paní senátorkou nejsou konfrontační, pouze máme každá jiný pohled na to, které špatné řešení je ještě horší než druhé.

Polyparenthood

Děti ukázněně nečekají, až dospělí dokonale analyzují situaci a zformulují doporučení. S využitím snadno dostupných spolehlivých genetikých testů, DNA bank a nejrůznějších sociálních sítí hledají dárcé či polo-

29 COUNCIL OF EUROPE Recommendation 2156 (2019). Anonymous donation of sperm and oocytes: balancing the rights of parents, donors and children. Dostupné z: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=27680&lang=en>.

30 BINET, JR. + CDCJ CoE. Comparative study on access of persons conceived by gamete donation to information on their origins. Dostupné z: <https://rm.coe.int/cdcj-2021-20e-final-publication-format-17122022/1680a97134>.

viční sourozence vlastními silami a dřív, než dosáhnou dospělosti. „Open identity“ systém není funkční. Odborníci z oblasti reprodukční medicíny spatřují řešení v systému „polyparenthood“³¹. Skupina tří a více osob si domluví s pomocí právníků a psychologů své role/práva/odpovědnosti v budoucí rodině a pak využijí ART. Tím bude situace od samého počátku jasná, nebudou žádná tajemství, která se považují za hlavní příčinu nestability těchto rodinných uspořádání.

Propagátoři vidí výhody pro všechny strany.³² Polyparenthood přinese jednotlivým rodičovským osobám více autonomie a tím víc času na nerodinný život, přičemž ta autonomie se bude týkat i odpovědnosti, ta přece bude rozdělena mezi více osob. Je to příležitost, jak přivést do péče o děti více mužů a zlepšit tak genderovou spravedlnost. Pro dítě bude víc rodičovská rodina velmi inspirativní, přinese mu vyšší „well-being“ a nemonopolní výchovu. Speciální přínos se očekává ve snížení uhlíkové stopy, rodiče totiž budou mít, kolik dětí chtějí, zapojením se do více rodičovských projektů, ale dětí bude méně.³³ A jistě bude v nejlepším zájmu dítěte, aby tato skupina byla institucionálně chráněna, například další formou „manželství pro všechny“.

Zrušte rodinu!

„...omezovat počet matek (jakéhokoliv genderu), k nimž má dítě přístup, neboť „ta pravá“ matka jsem přece já, není tak docela podoba lásky toho jména“, je citace (str. 6) z právě vydaného českého překladu knihy Sophie Lewis „Abolish the Family“. Snaha o zrušení rodiny není žádnou novou myšlenkou, velmi silně je spojena například s myšlenkami marxismu-leninismu. Zatím tento záměr selhává, známý příklad jsou izraelské kibucy. Velmi specifického významu ovšem tyto myšlenky nabývají v kontextu snadno dostupných vyspělých reprodukčních technologií.

31 Semináře ESHRE k problematice „vícerodičovské rodiny“ proběhly např v roce 2020 v Belgii, název „Moving from individual connections to networks: new challenges in donor conception“, a v roce 2022 v Nizozemsku, název „Polyparenthood – ethical, legal and psychological challenges“.

32 Např. GHEAUS, A. (2019). More Co-parents, Fewer Children: Multiparenting and Sustainable Population. *Essays in Philosophy*. 2019, č. 20 (1), s. 3-23; KLESSE, C., CARDOSO, D., PALLOTTA-CHIAROLLI, M. et al. Introduction: Parenting, polyamory and consensual non-monogamy. *Critical and queer perspectives. Sexualities*. 2022. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/13634607221114466>.

33 GHEAUS, A. (2019). More Co-parents, Fewer Children: Multiparenting and Sustainable Population. *Essays in Philosophy*. 2019, č. 20 (1), s. 3-23.

Je potřeba pomoci lidem, jejichž rodiny se rozpadnou. A je nepřijatelné komukoliv bránit v tvorbě rodiny dle jeho představ. Otázka je, nakolik do té tvorby mají/mohou vstupovat různé instituce, například centra asistované reprodukce. Dovolují si na závěr vyjádřit svou velkou obavu, zda se v ART etika nezaměňuje za transparentnost a ve výsledku to celé není dokonalým sociálním inženýrstvím.